

**ВПЛИВ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ
НА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

Петро НАГОРНИЙ,

*аспірант Пенітенціарної
Академії України*

<https://orcid.org/0009-0002-1310-3570>

Як відомо, порядок кримінального провадження на території України регламентується виключно кримінальним процесуальним законодавством. Саме на ґрунті засад кримінального провадження, що визначають його зміст і форму, а також інших норм кримінального процесуального права встановлюються підстави та порядок, умови й послідовність здійснення процесуальних дій і ухвалення рішень під час досудового розслідування та судового розгляду.

У науці кримінального процесу цей порядок отримав назву «кримінальна процесуальна форма». Вона відіграє важливу роль і має самостійну функцію: забезпечує досягнення завдань кримінального провадження та створює необхідні умови, аби провадження в Україні за змістом і формою відповідало характеристикам нашої держави як демократичної, соціальної та правової. Тож звернімо увагу, що саме кримінальна процесуальна форма відіграє важливу роль у правовому регулюванні порядку застосування заходів безпеки для учасників кримінального провадження, адже така форма щодо їх застосування для цих осіб має значення кримінальної процесуальної гарантії, а з позиції її функціонального призначення – є засобом встановлення правового режиму реалізації цих заходів.

При аналізі правового регулювання кримінального провадження загалом, а також його процесуальної специфіки зокрема, у науці кримінального процесу йдеться про єдність і диференціацію кримінальної процесуальної форми. Вважаємо, що є підстави для розповсюдження цих теоретичних положень і на процесуальний порядок застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження як частини такого провадження. Тому є підстави зауважити, що залежно від певних особливостей (обставин) можна поставити питання про єдині (уніфіковані) правила застосування заходів таких забезпечення та особливі (диференційовані) форми (порядки) їх застосування.

Зокрема з аналізу розділу IX-1 КПК України можна зробити висновок, що правовий режим воєнного стану є підставою запровадження особливих (диференційованих) форм (порядків) кримінального провадження. Тож розглянемо вплив наслідків

запровадження правового режиму воєнного стану на правове регулювання застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження.

Визначення поняття «воєнний стан» наведено у ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Звернемо увагу, що з урахуванням характеристики поняття «кримінальне провадження», яке міститься у п. 10 ст. 3 КПК України, основний вплив правового режиму воєнного стану на його правове регулювання провадження стосується саме введення тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб. При цьому варто врахувати, що згідно ч. 2 ст. 64 Конституції України в умовах воєнного або надзвичайного стану не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції України. І якщо проаналізувати Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», то в умовах воєнного стану мета застосування заходів забезпечення безпеки, а саме захист життя (ст. 27 Конституції України), житла (ст. 47 Конституції України), здоров'я (ст. ст. 27, 28 Конституції України) осіб-учасників кримінального провадження від протиправних посягань не може бути обмежена або здійснюватися у меншому обсязі, ніж передбачає цей закон.

Тому є підстави для висновку, що у кримінальному провадженні, яке розглядається і як процедура досудового розслідування та судового розгляду, і як форма правозастосовної діяльності, визначальне значення має не сам факт запровадження воєнного стану, а саме причини, що зумовлюють його введення. До них законодавець відносить збройну агресію чи загрозу нападу, небезпеку державній незалежності України та її територіальній цілісності. Саме ці обставини або перешкоджають, або істотно ускладнюють, або навіть унеможливають здійснення кримінального провадження. Так, погодимося з думкою, що до факторів, які детермінують особливості кримінального провадження в умовах надзвичайних правових режимів, до яких належить і воєнний стан, відносяться: фактори небезпеки; відсутність доступу до окремих територій, на яких здійснюється кримінальне провадження; повне або частково обмеження функціонування органів державної влади; специфіка проведення окремих процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень; часткове або повне блокування функціонування окремих процесуальних інститутів та поява нових процесуальних засобів, способів, гарантій кримінального провадження в екстраординарних умовах та ін. [1, с. 5-6].

З наведеного випливає, що існують особливі (диференційовані) елементи форми провадження щодо застосування заходів безпеки учасників кримінального процесу в умовах воєнного стану, зумовлені причинами його введення. Для їх виявлення варто врахувати як наведену вище точку зору щодо факторів, що визначають специфіку кримінального провадження в умовах надзвичайних правових режимів,

так і аналіз норм КПК України, зокрема його розділу IX-1. Вважаємо, що до наслідків впливу причин запровадження воєнного стану на правове регулювання заходів безпеки учасників кримінального провадження можна віднести такі процесуальні й процедурні особливості: 1) можливість ухвалення рішення про застосування заходів забезпечення безпеки без фактичного внесення відомостей про початок досудового розслідування до Єдиного реєстру досудових розслідувань як і початок досудове розслідування у разі наявності в заяві (повідомленні) про загрозу безпеці особи без внесення відповідних відомостей до цього реєстру; 2) коли відсутня об'єктивна можливість виконання слідчим суддею повноважень щодо загальних обов'язків судді щодо захисту прав людини в порядку ст. 206, якщо це пов'язано з застосуванням заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, це покладається на керівника відповідного органу прокуратури; 3) вирішення питання про розподіл матеріалів кримінального провадження між суддями для розгляду окремих питань застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження слідчим суддею забезпечує голова суду, а за його відсутності – заступник голови суду; 4) в разі неможливості з об'єктивних причин розгляду скарги на будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора, слідчого, прийняті або вчинені ним на виконання повноважень по застосуванню заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження це може здійснюватися найбільш територіально наближеним судом; 5) забезпечення участі захисника під час застосування до підозрюваного заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для забезпечення дистанційної участі захисника; 6) збереження в обов'язковому порядку в електронній формі копій матеріалів про застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження в умовах воєнного стану, які зберігаються окремо; 7) негайне прийняття рішення про застосування або про відмову у застосуванні заходів безпеки без проведення перевірки заяви (повідомлення); 8) за наявності відомостей про потенційну небезпеку для життя чи здоров'я осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, через ведення активних бойових дій дізнавач, слідчий, прокурор, суд забезпечує вжиття заходів до захисту таких осіб тощо.

Розглянувши наслідки впливу правового режиму воєнного стану на регулювання застосування заходів безпеки учасників кримінального провадження, зазначимо таке:

- воєнний стан не є підставою для обмеження форм, видів і способів забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, зокрема їхнього життя, здоров'я чи житла;

- причини його запровадження (збройна агресія чи загроза нападу тощо), що створюють потенційну загрозу життю та здоров'ю людей, є факторами, які визначають особливості кримінального провадження в умовах воєнного стану;

- ці фактори впливають на окремі елементи процесуального порядку і умови застосування заходів безпеки;

- дізнавач, слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд зобов'язані враховувати наявні ризики й забезпечувати належне, своєчасне та ефективне застосування заходів безпеки;

- основним завданням кримінального процесуального права та його інституту забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, під час воєнного стану є гарантування безпеки учасників кримінального процесу і захист їхніх прав та свобод для створення умов для належного відправлення правосуддя.

Дослідження впливу воєнного стану на регулювання заходів безпеки дає підстави констатувати неповноту правової регламентації процесуального порядку їх застосуванні у кримінальному процесуальному законодавстві при дії факторів цього надзвичайного правового режиму через їх неврахування. Це актуалізує потребу подальшого вивчення кримінальних процесуальних аспектів забезпечення безпеки учасників провадження в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 4. Електронне видання (станом на 30 грудня 2022 р.). Дніпро-Львів-Одеса-Харків. 2023. 82 с.